

Doğaya uygun bir eğitim anlayışı geliştirmeye çalışan bir başka filozof da Jean Jacques Rousseau'dur (1717–1778). *Emile* bir eğitim romanı aynı zamanda felsefi bir eserdir. Ana kahraman Emile'dir. O doğayla barışık biçimde köyde büyümüştür, toplumdaki uzak tutulmuştur. Rousseau'ya göre insan gerçek yaşam hakkındaki bilgilerini doğanın içinden çıkarmalıdır. Yapılması gereken; çocukların içinde yaşadıkları, daima değişmekte olan doğanın bütün şartlarına alıştırılmak üzere eğitilmeleridir. Öğreteceğimiz felsefelerin yanlış inançlardan, alış-

kanlıklardan, esaret ve baskılardan kurtarılması lazımdır. Rousseau'ya göre; "*insanlı-ğ*ı sevmeye, ona hizmet etmeye ancak tabiatın içinde öğrenilir. Şehirde onu hor görmekten başka bir şey öğrenilmez: Her şey yaratıcının elinden çıktığı gibi iyidir ve her şey insan elinde bozulur." (Rousseau 1998). *Emile* bunu şu sözlerle anlatır: "*Yaratıcının eliyle yaratılan her şey güzeldir. Her şey insanın eliyle tahrif edilmektedir. İnsan toprağa başkalarının ürününü vermesini, ağaca başkalarının meyvesini vermeye zorlamaktadır, köpeğe, ata ve esirlere zarar vermektedir. (...) İnsan doğanın yaptığı gibi hiçbir şeyi yapamaz. ...*" (Rousseau 1998: 13) Eğitimin amacı değişik yerlerde şöyle ifade edilmektedir: "*Emile bir insandır, onu bir insan değil, doğa eğitmiştir.*" (Rousseau 1998: 100) "*Emile yaşadığı yeri çöllerden seçmek zorunda kalan yabani biri değildir. O daha çok şehirde yaşamaya yabaniydir. Şehirde zaruri ihtiyaçlarını tedarik etmeyi öğrenmelidir.*" (Rousseau 1998: 375) *Emile* "*doğa adamı*" olarak yetiştirilmelidir. Yoksa ormanın iç kısımlarında yaşayan bir yabani değil. O toplumsal velvele içerisinde ne sıkıntı çekmeli ne de önyargılarla karşılaşmalıdır. Kendi gözüyle görmeli, kendi kalbiyle hissetmelidir. Kendi aklı dışında kimsenin hükümlerine altın kal-mamalıdır." (Rousseau 1998: 103). Medeniyet eğitimi fitri, doğal ikinci bir eğitim olmalıdır. Bunun için herkes çalışmalı, hatta hapisaneler bile buna çalışmalıdır (Dressen 1982). Rousseau'da, *Emile*'yi anlatırken ve siyasi felsefesini anlatırken de bu görüş hâkimdir. Toplum insan üzerinde doğrudan etkili olmamalıdır. İnsan doğduğunda kendine hemcinsine olan bir sevgiyle (*amour de soi*) doğar, ancak zamanla bu toplumun tesiriyle egoizme (*amour propre*) dönüşür. Bu doğru eğitim sayesinde engellenebilir.

Lewis Carroll'un 1865 yılında *Alice Harikalar Ülkesinde* Alice bahçede otururken bir tavşan görür ve onu takip eder. Tavşan bir deliğe girmiştir. Alice onun peşinden gitmeye çalışırken birdenbire o delikten aşağı doğru düşmeye başlar ve dünyanın merkezine kadar süren bir düşüş yaşar. Carroll bu düşmeyi anlatırken yaşadığı dö-